

Nasilje, rod i pomoz' Bog

**Analiza antirodnog diskursa
u Republici Srbiji**

Marija Jovanović

Nasilje, rod i pomoz' Bog

Analiza antirodnog diskursa u Republici Srbiji

Izdavač:

Udruženje Da se zna!
Radoslava Grujića 3, 11000 Beograd
www.dasezna.lgbt

Za izdavača:

Matija Stefanović

Autorka:

Marija Jovanović

Uredila:

Hristina Cvetinčanin Knežević

Dizajn i prelom:

Matija Stefanović

Beograd, 2023

Publikaciju “Nasilje, rod i pomoz’ Bog: Analiza antirodnog diskursa u Republici Srbiji” priredilo je **Udruženje Da se zna!** u okviru projekata podržanih od strane **Fondacije Hajnrih Bel**. Stavovi izneti u izveštaju ne predstavljaju nužno i stavove Fondacije Hajnrih Bel.

SADRŽAJ

O Da se zna!	4
Rečnik pojmova	5
Uvodna razmatranja	17
Analiza antirodnog diskursa u Republici Srbiji	20
• Metodologija	23
• Analiza konteksta	25
• Studija slučaja dr Uroš Šuvaković	34
• Studija slučaja cenzure udžbenika za biologiju	37
• Studija slučaja “EvroPrajd”	45
• Studija slučaja dr Alek Račić	49
Zaključak	52
Preporuke	55
Reference	68
Sažetak	75
Summary	78

O DA SE ZNA!

Udruženje Da se zna! je nastalo 2016. godine sa idejom da stvori efikasniji sistem zaštite od protivpravnog postupanja motivisanog homofobijom i transfobijom, a koji će biti u skladu sa međunarodnim standardima. Sa ovim ciljem na umu, poslednjih sedam godina vršimo monitoring slučajeva zločina iz mržnje i diskriminacije počinjenih nad LGBT+ osobama i pratimo trendove koji oblikuju društvo u kome su zločini iz mržnje i diskriminacija usmerena ka LGBT+ osobama svakodnevnica. Baš zbog toga smo u poslednjih par godina odlučili da koncept bezbednosti LGBT+ osoba posmatramo šire, tako da bezbednost, pored direktnih fizičkih povreda koje zakon prepoznaje, uključuje i atmosferu nebezbednosti i neprijateljstva uopšte, koja ne mora uvek rezultirati povredama zakonodavnog okvira. Pored toga, posvećeni smo osnaživanju LGBT+ zajednice kroz pružanje pravne i psihološke podrške, kao i kroz kontinuiranu saradnju sa nadležnim institucijama.

REČNIK POJMOVA

Aseksualan_a

Pridev koji opisuje osobe koje ne doživljavaju seksualnu privlačnost (aseksualne osobe). Osoba takođe može biti i aromantična, što znači da ta osoba ne doživljava romantičnu privlačnost.

Antirodni pokret

Međunarodni pokret koji se suprotstavlja onome što naziva „rodnom ideologijom“, „teorijom roda“ ili „genderizmom“, pojmovima koji pokrivaju niz tema i nemaju koherentnu definiciju.

Bifobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema biseksualnim osobama.

Biseksualanost

Biseksualna osoba je ona koju privlače osobe istog ili drugog roda u fizičkom, emotivnom i romantičnom smislu. Biseksualne osobe tokom života mogu da doživljavaju varijacije u tome koji ih rod i u kojoj meri privlači.

Gej

Pridev koji se koristi za opisivanje osoba koje privlače pripadnici_e istog roda u fizičkom, emotivnom i romantičnom smislu (gej muškarci, gej osobe). Iako se koristi i za žene, za njih je poželjnija upotreba imenice lezbejka (pridev je: lezbejski). Treba izbeći upotrebu prideva „homoseksualan_a”, koji mnogi gejevi i lezbejke smatraju anahronim i uvredljivim.

Govor mržnje

Oblici izražavanja koji su motivisani neprijateljstvom ili demonstriraju i/ili ohrabruju neprijateljstvo prema određenoj grupi. Pošto govor mržnje može ohrabriti ili pratiti zločine iz mržnje, ova dva koncepta su međusobno povezana.

Deadnaming/Dednejmovanje

Termin označava korišćenje imena koje je dato po rođenju trans osobe, a koje osoba više ne koristi, kako bi se rodni identitet trans osobe umanjio, poništio ili obezvređio.

Dokumentovanje

Pojam dokumentovanja može imati različita značenja u zavisnosti od geografskog konteksta i/ili polja na kojem se primenjuje. Važno je naglasiti da je dokumentovanje proces koji uključuje različite korake, koji mogu varirati u zavisnosti od cilja dokumentovanja. Uopšteno, dokumentovanje je proces organizovanja i klasifikacije prikupljenih podataka tako da su oni dostupni kratkoročno i dugoročno. To podrazumeva kategorizaciju prikupljenih podataka prema određenim kriterijumima (kao što su profil prebroditelja_ki/počinitelja_ki, kategorije incidenata, pokazatelji predrasude). Dokumentovanje čini podatke dostupnim i pruža mogućnosti za analizu. Analiziranje podataka uključuje obradu statističkih podataka i izradu grafikona i tabela, kako bi rezultati bili što vidljiviji. Dobro dokumentovanje je osnova za dobro izveštavanje i diseminaciju prema relevantnim akterima

(državnim organima, evropskim/međunarodnim institucijama, institucijama za ljudska prava itd.), koji mogu preduzeti dalje radnje. Dobro dokumentovanje se može koristiti i kao efikasan alat u zagovaranju koje za cilj ima promenu stavova donosilaca odluka i javnosti o bezbednosnim izazovima sa kojima se kvir zajednica suočava.

Evidencija incidenata motivisanih mržnjom

U kontekstu beleženja incidenata motivisanih mržnjom, ovaj pojam znači da policija ili organizacije civilnog društva vode evidenciju ili zapisnik o svim pretrpljenim i prijavljenim zločinima/incidentima nastalim iz mržnje. To podrazumeva beleženje ključnih informacija koje se odnose na ove incidente, npr. kada se nešto dogodilo i opis događaja.

Zločin iz mržnje

Zločini iz mržnje predstavljaju krivična dela motivisana predrasudama prema određenim zajednicama. Oni se mogu zasnivati, između ostalog, na rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji.

Zločin iz mržnje sadrži dva različita elementa:

- to je delo koje predstavlja krivično delo prema krivičnom pravu, bez obzira na motivaciju počinitelja_ke, i
- to je delo pri čijem izvršenju počinitelj_ka postupa na osnovu predrasuda.

Stoga, počinitelj_ka zločina iz mržnje bira prebroditelja_ku na osnovu pripadnosti ili percepcije da prebroditelj_ka pripada određenoj grupi. Tamo gde zločin podrazumeva štetu nad imovinom, imovina se bira zbog njene povezanosti sa prebroditeljem_kom i može uključivati mesta okupljanja zajednice, vozila ili mesta stanovanja.

Interseks

Sveobuhvatni termin koji se odnosi na sve osobe rođene sa reproduktivnim organima, hromozomima i/ili polnim karakteristikama koji se ne mogu klasifikovati kao isključivo muške ili ženske. Ove varijacije se neretko klasifikuju pod varijacije u polnom razvoju. Treba izbegavati upotrebu anahronog i uvredljivog termina „hermafrodit”. Iako su neki ljudi rođeni kao interseks osobe, oni mogu takođe biti i transrodne osobe. Ovo su dve odvojene pojave i ne treba ih mešati.

Incidenti motivisani mržnjom

Termin opisuje radnje motivisane predrasudama, koje se kreću od onih koje su samo uvredljive do onih koje predstavljaju krivična dela. Iako incidenti motivisani mržnjom ne uključuju uvek zločine, takvi incidenti često prethode, prate ili pružaju kontekst za zločin iz mržnje.

Javne politike

Javne politike predstavljaju skup mera jedne države koje daju odgovore na pitanja od opšteg interesa i zato je jako važan način na koji su one definisane. Način na koji će država rešavati određena pitanja koja su od značaja za sve građane i građanke jednog društva određuje i visinu prava koje određene grupe u okviru društva uživaju.

Kvir

Pridev kojim najčešće sebe opisuju osobe čija seksualna orijentacija nije strejt i/ili čiji rodni identitet nije u skladu sa polom koji im je pripisan na rođenju (npr. kvir osobe ili kvir

žene). Ove osobe tradicionalne termine kao što su lezbejka, gej i biseksualac_ka vide kao ograničavajuće ili kao previše povezane sa rasprostranjenim kulturološkim konotacijama koje se na njih lično ne odnose. Neke osobe koriste izraz kvir ili rodno kvir da opišu svoj rodni identitet ili rodno izražavanje. Nekada se ovaj termin smatrao pogrdnim, ali ga je u savremenom kontekstu deo zajednice preuzeo i „pročistio” od negativnih konotacija, ali i dalje nije univerzalno prihvaćen termin unutar LGBT+ zajednice. Kada se na kraju LGBT akronima pojavljuje i Q, to uglavnom označava pojam kvir (eng. queer), mada ređe označava i ljude koji još istražuju i ispituju svoju seksualnost i/ili rodni identitet (eng. questioning). Termin „kvir” se u kontekstu ovog izveštaja koristi kao krovni pojam za sve osobe različite seksualne orijentacije od heteroseksualne i/ili različitog rodnog identiteta i izražavanja od cisrodnog, te ga, kao takvog, u ovom kontekstu treba razlikovati od gore navedene upotrebe termina.

LGBT+

Akronim za lezbejke, gej, biseksualne, transrodne i sve ostale osobe čija je seksualna orijentacija drugačija od strejt i/ili rodni identitet drugačiji od cisrodnog.

Lezbejka

Žena koju privlače druge žene u emotivnom, fizičkom i romantičnom smislu.

Monitoring

Široki termin koji opisuje aktivno prikupljanje, verifikaciju i korišćenje informacija u vezi sa ljudskim pravima u određenom vremenskom periodu. Praćenje ljudskih prava uključuje praćenje i prikupljanje informacija o incidentima i događajima (izbori, suđenja, demonstracije itd.). Monitoring uključuje vremensku komponentu jer se dešava u dužem vremenskom periodu. U kontekstu zločina iz mržnje, svrha monitoringa je dokumentovanje nasilja motivisanog mržnjom i skretanje pažnje vlasti ili međunarodnih organizacija na kršenje ljudskih prava. Na kraju, monitoring ima za cilj da prikupi dovoljno dokaza o zločinima iz mržnje kako bi se ubedila vlast i javnost da nešto treba učiniti kako bi se poboljšalo stanje ljudskih prava ugroženih grupa. Monitoring se takođe vrši i kako bi se osiguralo da se predstavnici vlasti pridržavaju zakona, smernica ili sporazuma. Takođe, monitoring može prikazati trendove tokom vremena.

Pol

Pol je biolška kategorija i na osnovu njega se najčešće pretpostavlja kojeg je osoba roda.

Prebroditelj_ka homo_transfobičnog incidenta motivisanog mržnjom

Prebroditelj_ka incidenta motivisanog mržnjom je osoba koja je pretrpela bilo kakav incident, koji ne mora predstavljati samo krivično delo, a koji prebroditelj_ka ili bilo koja druga osoba smatra motivisanim predrasudama ili mržnjom na osnovu njegove_ne seksualne orijentacije, rodnog identiteta i/ili rodnog izražavanja. Termini „prebroditelj_ka” koristiće se u tekstu kao zamena za termin „žrtva” ili „oštećena_i”. Termin „prebroditelj_ka” je izabran kao najverodostojniji prevod engleske reči survivor koji se često koristi umesto reči victim. Kroz ovu jezičku izmenu skreće se pažnja na aktivnu ulogu osoba koje su pretrpele nasilje i/ili diskriminaciju u borbi sa posledicama incidenta, koja je u nedovoljnoj meri istaknuta u terminima koji se dominantno upotrebljavaju za osobe koje su pretrpele nasilje i/ili diskriminaciju.

Rod

Rod je društvena kategorija i predstavlja jedan od aspekata našeg identiteta i definiše se kao unutrašnji osećaj osobe da je muškarac ili žena ili nijedna od tih kategorija. Rodni identitet se javlja u ranom detinjstvu, oko treće godine života. Kod većine ljudi pol i rod se podudaraju, dok se kod nekih razlikuju i te osobe nazivamo trans ili transrodnim osobama.

Rodna ideologija

Rodna ideologija, rodna teorija ili genderizam je termin kojim pobornici antirodnog pokreta označavaju pobornike trećeg talasa feminizma i zajednicu LGBT+ aktivista. Zasniva se na uverenju da je rod binarni tj. da, postoje ili treba da postoje samo dva roda - muški i ženski i da su u vezi sa polom dodeljenim po rođenju.

Sekundarna viktimizacija

Specifičan vid viktimizacije koji se ogleda u nedostatku posvećenosti ili razumevanja nadležnih institucija.

Transfobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema transrodnim osobama.

Transrodnost

Pojmovi "transrodna osoba" ili „trans osoba” označavaju osobu čiji se rodni identitet ili rodno izražavanje razlikuju od pola koji je toj osobi pripisan po rođenju. Trans je krovni termin koji obuhvata raznolikost iskustava u okviru trans zajednice i funkcionise kao odrednica za različite vrste trans identiteta. On se odnosi na transrodne žene i transrodne muškarce, ali i na sve necisrodne identitete, uključujući tu i nebinarne transrodne osobe, transpolne osobe, rodno kvir (eng. genderqueer) osobe, rodno fluidne, osobe koje se rodno ne konformiraju, osobe koje se poigravaju rodom, arodne, itd.

Heteroseksualan_a

Pridev za osobu koju privlače osobe suprotnog pola/roda u emotivnom, fizičkom i romantičnom smislu. Koristi se i „strejt”.

Homofobija

Netolerancija, odbojnost i predrasude prema gejevima i lezbejkama.

Cisrodnost

Pojmovi „cisrodna osoba” ili „cis osoba” označavaju osobu koja nije transrodna, tj. osobu čiji je pol pripisan po rođenju u skladu sa njenim doživljajem svog roda.

Coming out/autovanje

Celoživotni proces prihvatanja svog kvir identiteta i njegovog otkrivanja drugima. Autovana osoba ili osoba koja je „aut” (eng. out) svoju seksualnu orijentaciju i/ili rodni identitet otvoreno pokazuje u ličnom, javnom i profesionalnom životu.

UVODNA RAZMATRANJA

Poslednjih nekoliko godina svedokinje i svedoci smo sveopšte degradacije manjinskih ljudskih prava na globalnom, ali i na nacionalnom nivou. Iako Republika Srbija poseduje zakonski okvir koji je usklađen sa međunarodnim dokumentima i propisima, veoma često njegova implementacija izostaje, što daje vetar u leđa retrogradnim, antirodnim politikama koje predstavljaju kamen temeljac isključivanju, diskriminaciji i, u svom konačnom obliku, nasilju koje se sprovodi nad svima onima koji se percipiraju kao “drugačiji” - u ovom slučaju, nad pripadnicama i pripadnicima LGBT+ zajednice.

Kao organizacija posvećena bezbednosti LGBT+ osobama, Da se zna! već sedam godina vrši monitoring incidenata motivisanih mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji, a pored toga što analizu prikupljenih podataka objavljujemo jednom godišnje, u realnom vremenu takođe i reagujemo na slučajeve govora mržnje i zastupanja diskriminatornih stavova koji se događaju u javnosti, a koji za cilj imaju jačanje javnog antirodnog diskursa. Na osnovu prikupljenih podataka, koji svake godine ukazuju na porast incidenata motivisanih homofobijom i transfobijom, uočili smo vezu između javnog zastupanja antirodnih ideja i porasta incidenata motivisanih mržnjom prema LGBT+ osobama. Baš zbog toga analizu koja je pred vama treba čitati zajedno sa “Transfobija i homofobija u

Srbiji | 2022: Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji u 2022. godini”. Na ovaj način, godišnji Izveštaj i Analiza antirodnog diskursa u Republici Srbiji čine celinu, jer u sinergiji daju jasan i jednostavan prikaz načina na koje se antirodni diskurs oblikuje kao javna politika, na koji način se koristi za promociju diskriminacije i nasilja prema LGBT+ zajednici, i, u konačnici, koje su i koliko su razorne posledice koje antirodni diskurs ima na živote LGBT+ osoba.

Cilj istraživanja koje je pred vama je da ukaže na način na koji se antirodni diskurs u javnosti oblikuje kao deo javnih politika, te se koristi za promociju diskriminacije i patologizacije LGBT+ zajednice, kao i degradaciju LGBT+ ljudskih prava. Da bismo ovo postigli, sproveli smo istraživanje koje se sastoji od dva dela - od analize kontekstualnog okvira, odnosno šireg društvenog konteksta, koji prate četiri studije slučaja bazirane na diskurzivnoj analizi - studija slučaja dr. Uroša Šuvakovića, studija slučaja udžbenika iz biologije, studija slučaja EvroPrajda, održanog 2022. godine u Beogradu, i studija slučaja dr Aleka Račića. Samo istraživanje prate i preporuke, napisane sa ciljem da svojom implementacijom dovedu do smanjenja rastuće nebezbednosti LGBT+ osoba, koja neretko rezultira i protivpravnim incidentima motivisanim homofobijom i transfobijom.

**ANALIZA ANTIRODNOG
DISKURSA U
REPUBLICI SRBIJI**

Prema izveštaju Freedom Housa, Srbija se nalazi na 16. mestu zemalja u kojima je u poslednjih 10 godina zabeležen dramatičan pad sloboda. U izveštaju se navodi da su se tokom 2022. godine dogodila brojna kršenja sloboda okupljanja, uključujući nasilnu represiju na skupovima aktivista_kinja i protestima, kao i ograničavanje slobode medija.

Javne politike predstavljaju skup mera jedne države koje daju odgovore na pitanja od opšteg interesa i zato je jako važan način na koji su one definisane. Način na koji će država rešavati određena pitanja koja su od značaja za sve građane i građanke jednog društva određuje i visinu prava koje određene grupe u okviru društva uživaju.

Globalno, pa i u Srbiji, glavni akteri antirodnh pokreta su crkva, desničarske organizacije i njihovi saveznici kao što su akademici, političari, saradnici i novinari/mediji koji, iako ne dele svi iste stavove, jesu ujedinjeni u svom protivljenju onome što smatraju “feminističkom i pro-homoseksualnom propagandom”.

Povećanje broja antirodnh pokreta, kao i uticaja crkve na donošenje državnih odluka, doprinosi povećanju nasilja prema

ženama i LGBT+ populaciji i u širem kontekstu ograničavanju prava i sloboda građanki i građana Srbije. To pokazuju i podaci koje je tokom 2022. godine prikupilo Udruženje Da se zna!, koje je zabeležilo povećanu aktivnost u „antirodnim“ pokretima, a koji su mobilisali javnu podršku protiv LGBT+ osetljivog zakonodavstva i promovisali diskriminatorski govor i akcije usmerene na LGBT+ osobe.

Jačanje antirodnih pokreta i uticaja crkve na donošenje državnih odluka doprinosi povećanju nasilja prema ženama i LGBT+ populaciji i u širem kontekstu ograničavanju prava i sloboda građanki i građana Srbije.

Ova analiza diskursa ima za cilj da identifikuje i objasni mehanizme uticaja antirodnih politika na smanjenje sloboda i prava žena i LGBT+ osoba i bazira se na pregledu sekundarnih podataka: analizi dostupnih dokumenata i podataka iz medija i istraživanja i njihovom tumačenju u okviru uzroka, manifestacija i posledica koje imaju na kršenje prava i sloboda marginalizovanih grupa u Republici Srbiji.

METODOLOGIJA

Kao što je rečeno u uvodu, ovo istraživanje ima za cilj da identifikuje i objasni mehanizme uticaja antirodnih politika na smanjenje sloboda i prava žena i LGBT+ osoba.

Istraživanje obuhvata sistematizovan pregled manifestacija i oblika, kako rodno zasnovane diskriminacije, tako i govora mržnje, i argumentovanje njihove ukorenjenosti u antirodnom narativu. Pristup primenjen u istraživanju teži da omogućiti razumevanje pojavljivanja i razvoja društvenih manifestacija, ali i posledica rodno zasnovane diskriminacije i govora mržnje prema LGBT+ zajednici, što je postignuto kroz primenu analize diskursa.

Metodološki gledano, istraživanje predstavlja kvalitativnu analizu, sprovedenu na dve ravni. Prva ravan obuhvata analizu konteksta, pri čemu je analizirana građa koja predstavlja dostupne dokumente i istraživanja, kao i podatke iz domaćih i inostranih medija. Drugu ravan diskurzivne analize predstavljaju četiri studije slučaja, sprovedene sa ciljem da pokažu kako antirodni diskursi izgledaju u praksi.

Na kraju analize nalaze se i preporuke, čiji je cilj da svojom implementacijom utiču pozitivno na smanjenje isključivanja, diskriminacije i nasilja motivisanog homo_transfobijom.

ANALIZA KONTEKSTA

Prema izveštaju Freedom Housa, u Srbiji je u poslednjih deset godina zabeležen dramatičan pad sloboda. Iako je Srbija uspostavila zakonodavni i institucionalni okvir za očuvanje osnovnih prava i sloboda zagantovanih Ustavom, usvojila strategije i akcione planove koje se bave antidiskriminacijom i rodnom ravnopravnošću, zaostajanje u radu ovih tela onemogućava sprovođenje ovih planova. Ministarstvo za ljudska i manjinska prava predstavilo je predlog Zakona o istopolnim zajednicama, ali se, posle izjave predsednika Srbije Aleksandra Vučića da takav zakon neće potpisati, o njemu više nije govorilo.

Istraživanje Beogradskog centra za bezbednosnu politiku pokazalo je da Srpska pravoslavna crkva među institucijama koje imaju najveće poverenje građana, posle vatrogasaca i vojske. Organizacije za ljudska prava su 2022. godine izdale upozorenja o porastu ekstremno desnih pokreta u Srbiji, širenje antirodnih politika i njihove podrške u medijima.

Globalno, pa i u Srbiji, glavni akteri antirodnih pokreta su crkva, desničarske organizacije i njihovi saveznici, kao što su akademici, političari, saradnici i novinari/mediji koji iako ne dele svi iste stavove, jesu ujedinjeni u svom protivljenju onome što smatraju feminističkom i pro-homoseksualnom propagandom.

Prema već spomenutom izveštaju Freedom house-a, rat u Ukrajini, zajedno sa zahtevima EU u vezi sa sankcijama, doveo je do velikih desničarskih protesta podrške Rusiji, a ankete su prvi put pokazale da je više od 50 odsto građana Srbije protiv članstva u EU. Evropski parlament je ukazao da su evropski zastupnici zabrinuti zbog "pokušaja Pravoslavne crkve da u zemljama kao što su Srbija, Crna Gora i Bosna i Hercegovina, posebno u entitetu Republika Srpska, promoviše Rusiju kao zaštitnicu tradicionalnih porodičnih vrednosti i ojača odnose između države i Crkve". Ovo pokazuje i istraživanje Demostata o Spoljno-političkoj orijentaciji građana Srbije u 2022. godine koje pokazuje da se Rusija vidi kao država naroda koji je najbliži Srbiji (40%), kao najvažniji spoljnopolitički partner Srbije (40%) uprkos činjenici da je Evropska unija prva po obimu investicija u Srbiji (36%) kao i po obimu bespovratne pomoći Srbiji (35%), što ukazuje na veliki uticaj desničarskih pokreta i pro-vladinih medija koji proklamuju Rusiju kao bratsku zemlju. U prilog tome govori i činjenica da je Regulatorno telo za elektronske medije (REM) 2022. godine produžilo nacionalnu dozvolu za emitovanje televizijskim stanicama koje su usko povezane sa vlastima - TV Pink, Happy, Prva i B92 na još osam godina, a koje, prema izveštajima samog REM-a, nisu ispunile svoje obaveze i uslove za dobijanje dozvola.

Mediji imaju ogroman značaj i odgovornost - utiču na

oblikovanje javnog mnjenja, ideja, stavova, ponašanja, dekonstruisanje rodних stereotipa, usvajanje određenog sistema vrednosti i posrednici su u društvenim promenama. Korišćenje adekvatne terminologije ukazuje na postojanje različitih rodних identiteta i iskustava i podstiče razumevanje i poštovanje osnovnih ljudskih prava. Osim toga, doprinosi rušenju predrasuda i stereotipa i utiče pozitivno na podizanje svesti o postojećoj diskriminaciji i problemima sa kojima se LGBT+ zajednica susreće. Nalazi Mreže za izveštavanje o različitosti ukazuju da je LGBT+ zajednica jedna od tri grupe najčešće izložene govoru mržnje; što dalje govori o tome koliko je važno prepoznati da mržnja, diskriminacija, govor mržnje i nasilna retorika nisu prihvatljive i da se ne mogu predstavljati kao „drugo mišljenje“ ili „druga strana“.

Međutim, nisu samo mediji nosioci antirodних diskursa, iako veoma često jesu rado korišćena platforma za njegovu promociju. U najvećem broju slučajeva, što potvrđuje i rad udruženja Da se zna!, glavni promoteri antirodних pokreta su crkva, desničarske organizacije i njihovi saveznici kao što su akademici_kinje, političari_ke, saradnici_e i novinari_ke/mediji koji iako ne dele svi iste stavove, jesu ujedinjeni u svom protivljenju onome što smatraju pro-homoseksualnom propagandom.

Antirodni diskurs je posebno prisutan u vreme održavanja Parade ponosa čiji protivnici, kao po pravilu, Srpska pravoslavna crkva (SPC) i desničarski orijentisani Srpski pokret Dveri (politička partija koja je deo Narodne skupštine) organizuju "litije" protiv "promovisanja LGBT ideologije" i "nepoštovanja porodičnih vrednosti". Od patrijarha SPC Porfirija smo mogli da čujemo da EvroPrajd ima za cilj da „preoblikuje naše vrednosti, naše društvo, naš način života, a da mi to nismo tražili“ kao i zamenu teza da su oni ti koji su zapravo izloženi nasilju koristeći izraz "silovanje" kojim je takođe uvredio i sve stvarne žrtve ovog čina.

U prilog tome da ovakav antirodni narativ cilja na ranjive i marginalizovane zajednice i dovodi do povećanja društvene stigme a onda i do mržnje i nasilja prema ovim grupama, govori i činjenica da je samo tokom avgusta 2022. godine Da Se Zna! zabeležio 30 incidenata motivisanih mržnjom prema LGBTQ+ osobama, uključujući 8 fizičkih napada. Krajem februara 2023. godine dogodila su se dva brutalna napada u kojima su povređena četiri mladića. U parku Manjež u Beogradu, jedna osoba izbodena je nožem, dok su druga dva muškarca napadnuta flašom, a dan kasnije jedan muškarac je povređen od strane obezbeđenja jednog beogradskog kluba. Nakon ovih incidenata, LGBT+ organizacije i organizacije za ljudska prava

sazvale su protest pod nazivom “Mržnja ubija” tražeći sastanak sa ministrom policije Bratislavom Gašićem i pozivajući policiju da pronade i sankcioniše počinioce po zakonu. Poziv na reagovanje je bio upućen i institucijama da postupe u skladu sa međunarodnim standardima u oblastima zaštite i podrške žrtvama. Prema podacima koje smo sakupili prilikom monitoringa protivpravnog postupanja motivisanog homo_transfobijom, skoro 90 odsto žrtava homofobičnih i transfobičnih incidenata prijavljenih vlastima nemaju nikakve informacije o slučajevima koje su prijavili.

Nasilje prema ženama je u sve većem porastu što nam govori i podatak da je do polovine oktobra 2023. godine u Srbiji čak 26 žena bilo žrtva partnerskog ili porodičnog nasilja. Jedan od problema jeste što ne postoji zvanična statistika jer u Srbiji femicid nije definisan kao posebno krivično delo, pa sudovi ne vode posebnu statistiku, a po podacima Autonomnog Ženskog Centra više od polovine analiziranih femicida nije kvalifikovano kao teško ubistvo, zbog čega su bile izrečene niže kazne. Sve dostupne statistike, uključujući i podatke za 2023. godinu, se prikupljaju iz medijskih članaka jer javno dostupna državna statistika o broju femicida u Srbiji ne postoji. Ovo je izuzetno važno posmatrati u kontekstu činjenice da je UN Specijalna izveštačica za praćenje nasilja prema ženama, Dubravka Šimonović, zatražila od država članica formiranje Nadzornog tela za praćenje femicida još 2015. godine, ali povodom toga ništa nije učinjeno već devet godina.

Kada govorimo o femicidu i LGBT+ osobama, jedan od slučajeva koji je uzburkao javnost jeste ubistvo osamnaestogodišnje Noe Milivojev, kada se u javnosti postavilo pitanje da li bi bilo propusta u istrazi da Noa nije transrodna osoba. Dok je trajala potraga, u prvi mah je delovalo da su mediji ipak sensibilisaniji kada su u pitanju trans osobe. Međutim, analize su pokazale da je i u ovom slučaju Kodeks novinara prekršen više puta kada su mediji prenosili izjavu majke, slikali sahranu, objavljivali neproverene detalje iz istrage. Prema četvrtom poglavlju Kodeksa novinara Srbije, koje se tiče odgovornosti novinara prilikom izveštavanja, novinar_ka je odgovoran_a svojim čitaocima_teljkama i tu odgovornost ne sme da podredi interesima drugih, a posebno ne interesima izdavača, vlade i drugih državnih organa, što je i ovog puta izostalo. Iako su mediji u većini slučajeva govorili o Noi u ženskom rodu, deadnaming je ipak bio prisutan, a, kako navodi sociolog Nemanja Marinović, "Priznavanje identiteta je ključno kako bi se razumelo da je u pitanju femicid, da bi se razumeli krugovi nasilja i obrasci nasilnog ponašanja kojim je žrtva bila okružena i njihovi izvori – homofobija i transfobija".

Tendencija da se polako ukine kritičko razmišljanje ogleda se u degradaciji obrazovanja i odluci Ministarstva prosvete iz 2019. godine da ukine društveno-jezički smer u pojedinim školama i

da prednost formiranju IT smerova. Ovaj trend se nastavio kada je Ministarstvo prosvete povuklo udžbenike za osnovne i srednje škole iz oblasti biologije, sociologije, istorije i priručnik za građansko vaspitanje za gimnazije, po zahtevima SPC i desničarskih političkih stranaka, iako su stručnjaci iz ovih oblasti tvrdili da su sporna poglavlja napisana u skladu sa naukom.

Kao što možemo videti, a što će biti detaljnije opisano u studijama slučaja koje slede, diskriminatorni i antirodni diskursi i njihova opšteprihvaćenost u društvu onemogućavaju ugroženim i marginalizovanim osobama da uživaju svoja puna ljudska prava i slobode, a u najdrastičnijim slučajevima, dovodi do nasilja i pokušaja ubistva, što potvrđuje i monitoring koji vršimo svake godine. U nastavku analize ćemo razmotriti četiri studije slučaja koje pokazuju kako trend jačanja antirodnih pokreta izgleda u praksi u Srbiji.

**STUDIJA SLUČAJA: DR
UROŠ ŠUVAKOVIĆ**

Profesor dr Uroš Šuvaković je nekadašnji funkcioner Socijalističke partije Srbije i službenik Državne bezbednosti za vreme Slobodana Miloševića (po saznanjima Insajdera), a trenutno redovni profesor na Učiteljskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. On je takođe i jedan od članova Komisije koja je analizirala udžbenike biologije za osmi razred osnovne škole, a koja je donela odluku da se udžbenici povuku iz nastave (koji će biti predstavljeni u nastavku analize, kao zasebna studija slučaja).

Da reakcije protiv antirodnih pokreta i ideja moraju da postoje i da mogu biti i uspešne govori i postupak medijacije između udruženja Da se zna! i profesora dr Uroša Šuvakovića, koji je 28. novembra 2022. godine održan u kancelariji Poverenika za zaštitu ravnopravnosti. Medijacija je održana na osnovu pritužbe koju smo podneli Povereniku zbog teksta objavljenog u naučnom časopisu Sociološki pregled pod nazivom Prilog raspravi o društvenom priznavanju brakolikih i porodicolikih društvenih pojava, u kojem je izneo niz netačnih, naučno neutemeljenih i štetnih tvrdnji o istopolnim zajednicama i LGBT+ osobama. Pažljivim čitanjem naučnog rada moguće je izdvojiti bar tri izuzetno sporna dela teksta, koji su procenjeni kao problematični i uvredljivi za LGBT+ zajednicu:

- korišćenje termina „porodicokolike zajednice“ za pojam istopolne zajednice
- korišćenje pojma „socijalni inženjering“ i njegovo dovođenje u vezu sa istopolnim zajednicama
- povezivanje usvajanja Zakona o istopolnim zajednicama sa legalizacijom pedofilije i dovođenje u vezu homoseksualnosti i pedofilije.

Profesor Šuvaković se izjasnio po svim navodima, uz lično objašnjenje da su njegovi navodi za cilj imali da izazovu temeljnu akademsku raspravu u vezi sa rešenjima iz Predloga Nacrta Zakona o istopolnim zajednicama, pri tom, ističući da njegova namera svakako nije bila nikoga da vređa niti da šteti bilo kome, već da razmotri različitu naučnu argumentaciju. Posle konstruktivnog razgovora u kome su obe strane iznele svoje stavove o spornim delovima teksta, profesor Šuvaković je Da se zna! i LGBT+ zajednici uputio izvinjenje, kao i obećanje da će se u daljem radu suzdržati od korišćenja navedenih izraza koje kvir zajednica smatra uvredljivim.

**STUDIJA SLUČAJA:
CENZURA UDŽBENIKA ZA
BIOLOGIJU**

Dokaze da Srpska pravoslavna crkva i antirodni pokreti imaju veliki uticaj na odluke koje donosi država pokazuje slučaj kada su SPC i parlamentarna desničarska stranka Srpski pokret Dveri zahtevali povlačenje udžbenika iz nastavnog programa, za koje su tvrdili da „promovišu LGBT ideologiju“ - i u tome uspele.

Naime, o LGBT+ zajednici đaci u školama uče od 2021. godine, kada je novi nastavni plan i program ušao u upotrebu. Patrijarh Srpske pravoslavne crkve Porfirije je godinu dana kasnije, pored zabrane EvroPrajda, pozvao i na povlačenje udžbenika biologije za osmi razred. Dan nakon zahteva patrijarha, ministar prosvete Branko Ružić podneo je zvaničan zahtev Nacionalnom prosvetnom savetu (instituciji koja je zadužena da ministru daje savetodavno mišljenje o školskim programima i udžbenicima) da se ponovo ispita sadržaj udžbenika biologije u delu o "raznovrsnosti biološke osnove pola i polnih karakteristika". Na zahtev Saveta, stručnu ocenu o udžbeniku dalo je Srpsko biološko društvo (institucija koja okuplja biološke stručnjake) koje je ukazalo da su navedene lekcije "u potpunosti usklađene sa prihvaćenim teorijama, činjenicama, zaključcima i tumačenjima biološke nauke".

Međutim, nakon toga, lider desničarske parlamentarne stranke Dveri, Boško Obradović, je zatražio povlačenje osam udžbenika

za osnovne i srednje škole i to iz oblasti biologije, sociologije, istorije i priručnika za građansko vaspitanje za gimnazije. Zatražio je hitnu sednicu Odbora za obrazovanje u Skupštini Srbije, a najavio je i plan Dveri da parlamentu predlože zakon o zabrani "promovisanja homoseksualne propagande i transrodnosti maloletnicima" jer "LGBT pokret pokušava da nametne svoju ideologiju prosvetnom sistemu, iako je ta ideologija potpuno nenaučna i neustavna". Pokret Dveri je posebno izdvojio lekcije iz udžbenika koje se odnose na polnost (pre svega "Polni i rodni identitet") u udžbeniku za osmi razred navodeći da one predstavljaju "skandaloznu propagandu homoseksualizma i transrodnosti maloletnim licima", krše Ustav i zakone Srbije i koriste lažne podatke.

Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je nakon ovih dešavanja uputilo zahtev za osnivanje stručne komisije za procenu udžbenika Zavodu za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja u vezi sa „uočenim nedostacima” u udžbenicima za biologiju za osmi razred i lekcijama koje se bave biološkim osnovama pola i polnih karakteristika, kao i ponašanja i individualnog osećaja pripadnosti rodu. Na osnovu ovog zahteva, Zavod je formirao radnu grupu koja se sastojala od profesora Filozofskog fakulteta u Beogradu (dr Slobodan Antić i dr Jovan Mirić), profesora Filozofskog fakulteta u

Beogradu (dr Slobodan Antić i dr Jovan Mirić), profesora Filozofskog fakulteta u Kosovskoj Mitrovici (dr Zoran Avramović), profesora Fakulteta političkih nauka (dr Časlav Koprivica), profesora Učiteljskog fakulteta (dr Uroš Šuvaković) i naučnog saradnika Instituta za evropske studije (dr Miša Đurković).

Problematičnost ove komisije se ogleda u činjenicama da:

- nije sasvim jasno po kojim kriterijumima je formirana Komisija jer u njoj nije bilo nijedne žene, čak ni jedne osobe sa stručnošću iz oblasti biologije.
- gotovo svi pomenuti „stručnjaci“ su imali istoriju diskriminatornog govora usmerenog na LGBT+ osobe. Jedan od njih je i gore pomenuti profesor dr Uroš Šuvaković.
- sam proces formiranja Komisije nije obavljen na transparentan način, koji bi omogućio stručnim licima, ali i široj javnosti, da uopšte budu informisane ili na bilo koji način u učestvuju u ovom procesu.

Reakcije na zahtev za izmenu udžbenika su došle od stručne javnosti ali i organizacija civilnog društva koji su stale u odbranu nauke i prava i sloboda svih građana i građanki. U oktobru 2022. godine, kao Udruženje smo izrazili ozbiljnu

zabrinutost, najpre zbog kriterijuma za izbor članova Komisije koja je analizirala udžbenike biologije za osmi razred osnovne škole, ali i bojazan da će pojedini nalazi i zaključci koje je iznela ova komisija doprineti narušavanju bezbednosti LGBT+ osoba. Kao izuzetno problematičan izdvojen je zahtev da se izbegne pominjanje interseks osoba zbog “bespotrebnog opterećivanja učenika novim pojmovima”, jer je obavezno osnovno obrazovanje upravo prostor u kome se stiču nova znanja i uče novi pojmovi. U izveštaju Komisije primetno je i nepoznavanje ovih tema, koje je posebno vidljivo u insistiranju da se sintagma “pol upisan na rođenju” zameni sa “pol utvrđen na rođenju”, što je nedvosmisleno zanemarivanje interseks osoba, čiji pol najčešće nije “utvrđen” na rođenju, već upravo “pripisan”. Dodatno, uklanjanje delova teksta i lekcija, kao i ključnih pojmova koji su važni za razumevanje polnog i rodnog identiteta i kritičkog preispitivanja rodnih uloga pod obrazloženjem da se “pridaje prevelika pažnja transrodnim i međupolnim osobama i manjinskim grupama” oslikava diskriminatorno ponašanje jer je krajnja implikacija toga da su teme koje se tiču LGBT+ osoba, ali i svih onih koji se opiru tradicionalnim rodnim ulogama, nevažne. Na to se nadovezuje i zahtev Komisije da se istopolna partnerstva uopšte ne spominju, sa argumentacijom da takva partnerstva nisu zakonom prepoznata, iako je Savet Evrope, čija je Srbija članica,

zahtevao prepoznavanje i ovog oblika zajednice između dve osobe.

U kontekstu potpirivanja nasilja, posebno se ističe stav Komisije da je “opasno” što jedna od lekcija poručuje adolescentima da je u redu biti zbunjen_a, pronalaziti se i preispitivati se, jer, kako Komisija smatra, to stvara “lažnu sliku uobičajenosti takvog razvoja događaja”. Ovakav stav Komisije vodi ka tome da je svako ponašanje različito od heteroseksualnosti ili uobičajenih rodni uloga viđeno kao devijantno i pogrešno. Posledice ovakog stava, koji je u biti homo_transfobičan, možemo videti u podatku da je samo tokom avgusta meseca 2022. godine zabeleženo više slučajeva nasilja prema LGBT+ osobama nego u prethodnih sedam meseci. I pored reakcija javnosti, lekcije je moralo da izmeni sedam izdavača - Zavod za udžbenike, Vulkan izdavaštvo, Gerundijum, Novi Logos, Klett, Data Status i Eduka.

Kao nastavak pokušaja kršenja zakona usledio je i zahtev da se iz udžbenika izbrišu imenice u ženskom rodu koje se odnose na zanimanja. Naime, upotreba rodno osetljivog jezika u udžbenicima obavezna je, ne samo prema Zakonu o rodnoj ravnopravnosti, nego i Zakonu protiv diskriminacije, kao i Nacionalnoj strategiji za rodnu ravnopravnost, te Univerzalnoj deklaraciji UN o ljudskim pravima. Članom 37. Zakona o rodnoj

ravnopravnosti predviđeno je da od 2024. godine rodno senzitivni jezik uđe u udžbenike i priručnike u školskoj nastavi, i pored toga Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja (ZUOV) obratio se Odboru za standardizaciju srpskog jezika i Povereniku za zaštitu ravnopravnosti za mišljenje o upotrebi rodno osetljivog jezika u udžbenicima u Srbiji. Odbor je izneo mišljenje da rodno osetljivom jeziku nije mesto u obrazovnim knjigama, navodeći da je “nužno upotrebljavati samo oblik u muškom rodu jer upotreba muškog roda ne znači diskriminaciju”. Često se kao argument navodi da je dovoljno da se na početku publikacije navede da „Svi pojmovi koji su u ovom pravilniku upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koji se odnose.” i da se tom formulacijom namerava izbeći komplikovana rečenična struktura nastala upotrebom paralelnih formi za označavanje osoba muškog i ženskog roda. Primetno je direktno zanemarivanje gramatičkog pravila da se u srpskom jeziku imenice slažu u rodu, broju i padežu i izostaje objašnjenje zašto je pravilno koristiti npr. ženski rod “čistačica” ali ne i “nastavnica” sem u duboko ukorenjenom patrijarhatu. Takođe, ni ovog puta Odbor nije konsultovao stručnjakinje i stručnjake za pitanja roda, kao i profesorke i profesore na Filološkom i drugim fakultetima koji se adekvatno bave ovim temama i zalažu se za upotrebu rodno senzitivnog jezika. Da li će

imenice ženskog roda za zanimanja biti u udžbenicima kako zakon nalaže, ostaje da vidimo.

STUDIJA SLUČAJA

“EVROPRAJD”

Antirodni pokreti su posebno aktivni u vreme održavanja Parade ponosa, kao što je bio slučaj i u septembru 2022. godine kada je Ministarstvo unutrašnjih poslova u suprotnosti sa utvrđenim pravima i odlukama Ustavnog suda prvobitno zabranilo održavanje Parade ponosa, koja je trebalo da se održi u okviru jednonedeljnog EvroPrajda u Beogradu.

Dan pre najavljene Parade ponosa, organizovana je Porodična šetnja u organizaciji Srpskog pokreta Dveri, čiji je predstavnik Vladan Glišić zatražio je da Vlada otkaže "sramnu paradu" i pozvao predstavnike Vlade da se izjasne da li su za porodicu ili za gej paradu, jer "trećeg izbora nema". Takođe, jedna grupa građana, predvođena Draganom Davidovićem, bivšim monahom Antonijem, koga je raščinila Srpska pravoslavna crkva, šetali su trasom kojom je trebalo da prođe Parada ponosa, uz paljenje tamjana i verska obeležja, kako bi je "osveštali". Te 2022. godine, više neformalnih ekstremno desničarskih grupa, uz podršku dela Srpske pravoslavne crkve, organizovalo je šetnje centralnim ulicama Beograda. Nakon šetnje, učesnici protesta su se okupili ispred Hrama Svetog Save, gde je verski poglavar SPC Porfirije služio moleban "za svetinju braka i porodice" i pozvao okupljene da se mole "za svetinju braka, slogu i jedinstvo" i rekao da "nevidljive sile" nameću "bogoprotivne i protivprirodne zajednice kao zamenu

za brak i porodicu". U saopštenju SPC navedeno je da "Sveti Arhijerejski Sinod je uvjeren da održavanje ove 'parade', u službi promovisanja LGBT-ideologije, koja pokušava da se nametne Evropi i takozvanom zapadnom svijetu uopšte, pa, nažalost, i našem narodu, ne bi bilo od koristi nikome, nego bi, naprotiv, izazvalo dodatne tenzije i nove podjele".

Ovo je samo nastavak anti-LGBT+ politike jer je SPC u saopštenju iz 2010. godine navela da je "SPC protiv javnog izražavanja i reklamiranja seksualne orijentacije, pogotovu ukoliko ona vređa pravo građana na privatnost i porodični život, njihova verska uverenja i neprikosnovenost dostojanstva ličnosti". U svetlu ovih dešavanja MUP je saopštio da su zabranjene obe šetnje – i Parada ponosa i šetnja koja je trebalo da bude „kontraprajđ“ odnosno Porodična šetnja. Međutim, Vlada Republike Srbije je pod pritiskom međunarodne zajednice ipak dozvolila šetnju kraćom rutom, ali je u javnosti nije predstavila kao paradu već je Ministar unutrašnjih poslova Srbije Aleksandar Vulin izjavio: "[...]već su pripadnici MUP-a sproveli učesnike ove manifestacije od Ustavnog suda kroz Tašmajdanski park do mesta održavanja koncerta".

Takođe, uprkos tvrdnjama da nasilja tog dana nije bilo, Udruženje Da se zna! je evidentiralo 14 incidenata motivisanih

homofobijom i transfobijom koji su se dogodili upravo tog 17. septembra 2022 godine, na dan EvroPrajda šetnje. I pored toga što je Parada ponosa održana, po ocenama Freedom House, šteta koju je načinio ovaj presedan u ograničavanju slobode okupljanja i LGBT+ prava mogla bi biti dalekosežna, sa čime se slažu predstavnici civilnog društva u Srbiji.

**STUDIJA SLUČAJA DR
ALEK RAČIĆ**

Dr Alek Račić je lekar specijalista, maksiofacijalni hirurg, predsednik Srpske razvojne akademije nauka RAS, koji u svom javnom delovanju često govori o LGBT+ osobama na način kojim doprinosi širenju mržnje i nasilja prema istopolno orijentisanim osobama. Dr Račić ima istoriju širenja govora mržnje u emisijama na YouTube platformi, gde govori o tome kako je homoseksualizam i dalje bolest, ali i u televizijskim programima. Jedan od primera je i emisija na televiziji sa nacionalnom frekvencijom TV Happy, gde je izneo tvrdnju da je "homoseksualizam velika greška u zdravstvenom sistemu svugde u svetu, ne samo kod nas". On u svojim nastupima navodi da su LGBT+ osobe krive za depopulaciju, da gej muškarci imaju manjak hormona testosterona i da se mogu lako "izlečiti" dodavanjem istog hormona, da se gej populacija "usavrši" jer je ona neplodna zajednica i tako doprinese populaciji, da su Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o istopolnim zajednicama negativna pojava u Srbiji. Da je antirodni diskurs ušao u institucije govori i činjenica da je 15. decembra 2022. godine na Fakultetu medicinskih nauka Univerziteta u Kragujevcu održana tribina na kojoj je promovisana knjiga dr Aleka Račića "Doktrina depopulacije putem zdravstvenog genocida".

Nakon najavljene promocije, kao udruženje smo reagovali

saopštenjem, u kome se navodi da sama knjiga obiluje netačnim, nenaučnim i proizvoljnim stavovima dr Račića o brojnim pitanjima, pa tako dr Račić izjednačava homoseksualce, pedofile i sodomiste i sve ih stavlja u grupu “nastranih ljudi”, nasuprot tzv. “normalnoj populaciji”. Imajući u vidu da je Svetska zdravstvena organizacija još 1990. godine uklonila homoseksualnost sa liste mentalnih oboljenja, a Srpsko lekarsko društvo je isto učinilo 2008. godine, ne postoji nijedan naučni argument u prilog tvrdnjama dr Račića.

Ovakvim stavovima dr Račić je prekršio Zakon o zabrani diskriminacije član 11. koji zabranjuje širenje ideja, informacija i mišljenja kojima se podstiče diskriminacija, mržnja i nasilje protiv grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva na skupovima dostupnim javnosti. U saopštenju se navodi stav da izražavanjem ovakvih ideja i stavova dr Alek Račić zagovara i podstrekuje mržnju i nasilje prema LGBT+ osobama, što posledično dovodi do sve češćih napada i govora mržnje prema LGBT+ zajednici. U prilog tome govore i podaci udruženja Da se za!, prema kojima je broj slučajeva napada na LGBT+ osobe u Srbiji od EvroPrajda prošle godine gotovo utrostručen.

Zbog svega navedenog smo podneli i krivičnu prijavu protiv dr Aleka Račića.

ZAKLJUČAK

Nalazi analiza ukazuju na nekoliko zaključaka, na osnovu kojih su formulisane preporuke za obrazovne institucije u Srbiji imajući u vidu da je pitanje diskriminacije sistemsko pitanje.

Iako je Srbija potpisnica niza međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i rodnoj ravnopravnosti, kojim se obavezala na poštovanje ljudskih sloboda, to nije slučaj u praksi. Zakonodavni okvir postoji ali se on u većini slučajeva ne poštuje i ne sprovodi. Država podleže uticajima Srpske pravoslavne crkve i desničarski orijentisanih i antirodnh pokreta koji se zalažu za vraćanje patrijarhalnih obrazaca i "tradicionalnih vrednosti", pri tome diskriminišući sve one koji misle drugačije. Vlada formira različite odbore koji se sastoje od članova koji nisu stručni za određenu temu, a neki od njih imaju i istoriju javnog delovanja protiv LGBT+ zajednice na način kojim doprinosi širenju mržnje prema njoj.

Da bi jedna država mogla da napreduje neophodno je da sprovodi mere koje su od značaja za sve njene građane i građanke i da sistemski podržava sve različitosti koje postoje u jednom društvu. Da bi se društvo razvijalo neophodno je da ima jak obrazovni sistem sa stručnim kadrom, koji je senzibilisan za pitanja ljudskih, manjiskih prava, kao i prava marginalizovanih grupa. Neophodno je da deca uče da različitosti postoje i da se

one moraju poštovati na inkluzivan i nediskriminišuć način.

Ono što je dobro jeste da postoje otpori diskriminatornim i antirodnim politikama i zato je važno podržati civilni sektor koji se bavi ovim temama. Ukoliko ovakvi otpori ne bi postojali, zasigurno bismo se vratili u vreme kada je homoseksualnost bila krivično delo, a žene ostale bez prava da slobodno odlučuju o svom životu.

PREPORUKE

Na osnovu sprovedenih analiza, kao i višegodišnjeg iskustva u praćenju i reagovanju na incidente i protivpravna postupanja koji su motivisani homofobijom i transfobijom, smatramo da borba protiv antirodnh diskursa, kao i protiv svih ostalih diskursa i narativa koji počivaju na isključivanju, diskriminaciji i nasilju usmerenima protiv LGBT+ zajedince, treba da počiva na edukaciji, senzitivizaciji, prevenciji i doslednoj primeni sankcija. Zbog toga relevantnim akterima upućujemo sledeće preporuke:

Potrebno je podizanje svesti opšte javnosti o prisutnosti antirodnog diskursa, njegovim manifestacijama i posledicama, posebno na živote LGBT+ osoba, a zatim i na društvo u celini, a to može biti postignuto putem različitih mehanizama:

1. Formalno obrazovanje, uključujući osnovno obrazovanje:

Integracijom informacija o antirodnom diskursu u obrazovne kurikulume omogućava se da se učenici_e već od rane dobi upoznaju s ovim problemom. Kroz nastavne materijale i edukativne programe, škole mogu pružiti temeljna znanja o antirodnom diskursu, njegovom štetnom uticaju i načinima prevencije.

2. Neformalno obrazovanje, uključujući saradnju sa nevladinim organizacijama:

Kroz saradnju sa relevantnim nevladinim organizacijama koje se bave edukacijom o antirodnom diskursu, šira javnost može imati pristup radionicama, predavanjima i kampanjama koje promovišu razumevanje i senzitivizaciju za ovu temu. Ovakve inicijative pružaju dodatnu perspektivu i produbljuju svest o antirodnom diskursu.

3. Stručno usavršavanje relevantnih aktera, posebno osoba zaposlenih u obrazovnim institucijama:

Edukacija nastavnika_ca, direktora_ki i drugog osoblja u obrazovnim ustanovama ključna je za stvaranje sigurnih i inkluzivnih školskih okruženja. Stručno usavršavanje osoblja omogućava prepoznavanje antirodnog diskursa, mogućnost reaovanja na njega i pružanje podrške učenicima_cama koji_e su izloženi_e takvim izazovima.

Ovim mehanizmima stvara se osnova za bolje razumevanje i suzbijanje antirodnog diskursa u društvu i promoviše osećaj pripadnosti i podrške LGBT+ osobama.

Neophodno je promovisanje aktivne uloge opšte javnosti u sprečavanju i sankcionisanju antirodnog diskursa, a to se može postići sledećim pristupima:

1. Organizacija medijskih kampanja koje vode relevantne

državne institucije: Državne institucije, kao što su Zaštitnik građana ili Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, mogu inicirati i voditi medijske kampanje ku cilju informisanja javnosti o štetnim posledicama antirodnog diskursa, te podstaknuti građane_ke na aktivno delovanje u suzbijanju tog diskursa i uticati na njih da se osećaju odgovornim za unapređenje ravnopravnosti i tolerancije.

2. Odgovorno i kritičko medijsko izveštavanje o antirodnom

diskursu: Mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju percepcije javnosti o različitim temama. Stoga je važno podsticati medijske kuće da odgovorno i kritički izveštavaju o antirodnom diskursu, što uključuje izveštavanje o slučajevima diskriminacije i nasilja, uključujući i iskustva LGBT+ osoba.

3. Javno adresiranje posledica antirodnog diskursa od strane

medija i relevantnih institucija: Mediji i relevantne institucije bi trebalo da aktivno istražuju i objavljuju štetne posledice antirodnog diskursa. To uključuje istraživanje i dokumentovanje slučajeva diskriminacije, nasilja ili zlostavljanja, kao i poziv na javnu raspravu o rešenjima i pravdi za žrtve. Važno je da se diskriminišuće izjave i postupci javno osuđuju, kako bi se stvorila nulta tolerancija prema antirodnom diskursu.

Neophodno je jačanje kapaciteta formalnih i neformalnih aktera koji su ključni za prepoznavanje i suzbijanje antirodnog diskursa, uz istovremeno osiguravanje dosledne primene sankcija, što zahteva posebnu pažnju i usmerenost na sledeće ključne aspekte:

1. Edukacija zaposlenih u institucijama i donositelja_ki odluka o zakonodavnom okviru, uključujući i međunarodne propise:

Osiguravanje da zaposleni u vladinim institucijama i donositelji_ke zakona imaju temeljno razumevanje zakonodavstva koje zabranjuje antirodni diskurs je ključno i ono uključuje obuku o međunarodnim ugovorima i propisima koji definišu i sankcionišu diskriminaciju na osnovu rodnog identiteta i_ili seksualne orijentacije.

2. Edukacija zaposlenih u civilnom sektoru koji deluju u području zaštite ljudskih prava i demokratije:

Zaposleni u nevladinim organizacijama i civilnom sektoru koje se bave zaštitom ljudskih prava trebalo bi biti obučeni za prepoznavanje antirodnog diskursa i kako delovati u odbrani prava LGBT+ osoba. To uključuje razumevanje pravnih mehanizama, prikupljanje relevantnih podataka i izveštavanje o incidentima, te pružanje pravne pomoći i podrške prebroditeljima_kama.

Kroz edukaciju, osposobljavanje i svest o zakonodavnom okviru, relevantni akteri mogu bolje prepoznati, suzbiti i sankcionisati antirodni diskurs, pridonoseći stvaranju okruženja u kojem su LGBT+ osobe bolje zaštićene i osećaju se sigurnije. Vrlo je važna dosledna primena sankcija kako bi se osigurala odgovornost za diskriminatorne i štetne izjave i postupke.

IV

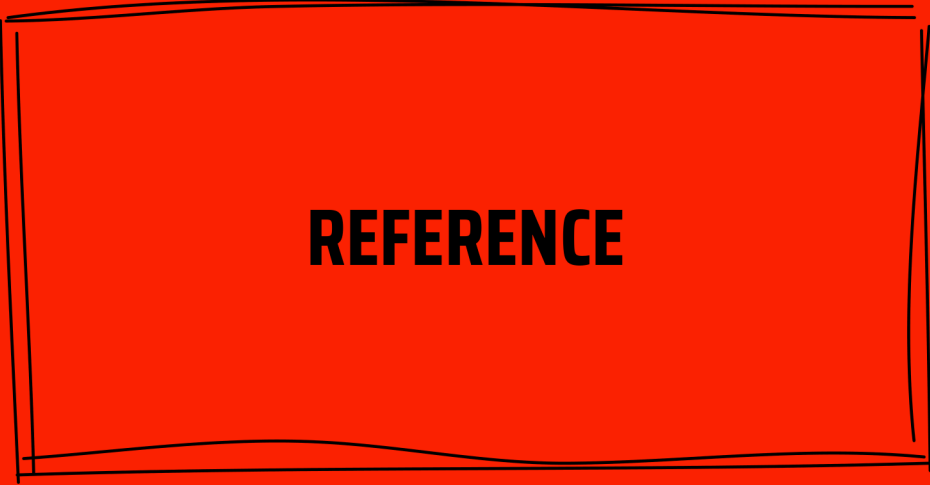
**Potrebno je osiguravanje dosledne primene
domaćih i međunarodnih propisa koji
sankcioniše diskriminaciju i isključivanje
proizašlo iz antirodnog diskursa, a ono zahteva
niz ključnih koraka:**

1. Analiza domaćeg krivično-pravnog okvira: Prvi korak je pažljiva analiza postojećih zakona, kako bi se identifikovali nedostaci u njima koji omogućavaju širenje antirodnog diskursa. Ova analiza treba da naglasi potrebu za razvojem adekvatnih procedura i propisa koji će osigurati učinkovitu primenu zakona.

2. Usklađivanje sa međunarodnim propisima: Domaći zakoni bi trebalo da budu usklađeni sa međunarodnim propisima i preporukama koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu rodnog identiteta i/ili seksualne orijentacije. To uključuje implementaciju normi i standarda iz međunarodnih ugovora i konvencija, poput Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), uzimajući u obzir lokalni kontekst.

3. Utvrđivanje krivične odgovornosti: Javno zastupanje i promocija antirodnog diskursa i sličnih ideja bi trebalo da budu jasno definisane kao krivično delo. Ovo će osigurati da osobe koje aktivno šire štetne i diskriminatorne stavove budu podložne zakonskim sankcijama, čime se postavlja nulta tolerancija prema ovakvom ponašanju.

Sve navedene preporuke zajedno čine sveobuhvatan pristup osiguravanju dosledne primene zakona i propisa u cilju suzbijanja antirodnog diskursa. Ovime se stvara okruženje u kojem se LGBT+ osobe štite od diskriminacije, isključivanja i nasilja, te se promoviše poštovanje ljudskih prava i ravnopravnost u društvu.

REFERENCE

Alek Račić o LGBTQ populaciji, dodavanju slova P i zdravlju Amiša. YouTube kanal Mario zna 10. jul 2023. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=mVjLiYeFJlk>

BETA. 2022. Porfirije: Za nas pravoslavne hrišćane neprihvatljiva je LGBT zajednica Nova.rs 11. septembar 2022. Dostupno na: <https://nova.rs/vesti/drustvo/porfirije-za-nas-pravoslavne-hriscane-neprihvatljiva-je-lgbt-zajednica/>

Cvetinčanin Knežević, Hristina. 2022. Pojmovnik rodno zasnovanog nasilja počinjenog posredstvom tehnologije - Tvoje telo je tvoje i na netu i u stvarnom svetu. Bodyright. Dostupno na: https://serbia.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/pojmovnik_rodno_zasnovanog_nasilja_posredstvom_tehnologije.pdf

Da Se Zna!. 2022. Saopštenje povodom incidenata tokom EuroPride setnje. Dostupno na: <https://dasezna.lgbt/saopstenje-povodom-incidenata-tokom-europride-setnje/>

Da Se Zna!. 2022. Saopštenje povodom stručne komisije za procenu udžbenika iz biologije. Dostupno na: <https://dasezna.lgbt/saopstenje-povodom-incidenata-tokom-europride-setnje/>

Demostat istraživačko-izdavački centar. 2022. Spoljno-političke orijentacije građana Srbije Telefonska anketa na uzorku od 1203 ispitanika. Dostupno na: <https://demostat.rs/upload/Prezentacija%2029062022%20Demostat%20fin.pdf>

Dr Alek Račić, predsednik Odbora za zdravstveni menadžment Srpskog lekarskog društva, tvrdi da je velika greška što je došlo do izmene stava. Facebook stranica Boris Milićević LGBTIQ 11. januar 2012. Dostupno na: <https://www.facebook.com/watch/?v=711224939786257&t=6>

FemPlatz 2023 #stopfemicidu Danas je u Srbiji ubijena još jedna žena. Ovaj put u Paraćinu. Ubica je njen suprug. Ovo je 26. femicid u Srbiji ove godine, a niko od nadležnih ne reaguje, niti odgovara na naše zahteve. Facebook stranica 14. Oktobar 2023. Dostupno na: https://www.facebook.com/photo.php?fbid=342748788334574&set=a.183354544274000&type=3&ref=embed_page

FoNet. 2022. Dveri - ukloniti sporne lekcije Radio televizija Vojvodina 06. septembar 2022. Dostupno na: https://rtv.rs/sr_lat/politika/stranacka-hronika/dveri-ukloniti-sporne-lekcije_1371396.html

Freedom House. 2023. Freedom in the world 2023 - Serbia Overview: Serbia is a parliamentary democracy with competitive multiparty elections, but in recent years the ruling Serbian Progressive Party (SNS) has steadily eroded political rights and civil liberties, putting pressure on independent media, the political opposition, and civil society organizations.

Dostupno na:

<https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2023>

Izveštaj o stanju ljudskih prava u Srbiji za 2022. godinu.

Dostupno na:

<https://uploads.mwp.mprod.getusinfo.com/uploads/sites/77/2023/04/Izvestaj-o-stanju-ljudskih-prava-u-Srbiji-za-2022.-godinu.pdf>

Kovačević, Miloš i Nikola Planojević, 2022. Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji od januara 2017. godine do juna 2020. godine, Beograd: Da se zna!.

Kovačević, Miloš i Nikola Planojević, 2023. Transfobija i homofobija u Srbiji | 2022 Izveštaj o incidentima motivisanim mržnjom prema LGBT+ osobama u Srbiji u 2022. godini, Beograd: Da se zna!.

Matija Stefanović. Podneta krivična prijava protiv dr Aleka Račića zbog zagovaranja i podstrekivanja mržnje prema LGBT+ osobama. Da Se Zna!. Dostupno na: <https://dasezna.lgbt/podneta-krivicna-prijava-protiv-dr-aleka-racica-zbog-zagovaranja-i-podstrekivanja-mrznje-prema-lgbt-osobama/>

Mladi.org. 2023. Smernice za profesionalno, verodostojno i etičko izveštavanje o LGBTIQ+ zajednici Nezavisno Udruženje Novinara Srbije NUNS 20.septembar 2023. Dostupno na: <https://nuns.rs/smernice-za-profesionalno-verodostojno-i-eticko-izvestavanje-o-lgbtqi-zajednici/>

NA. 2010. PC protiv organizovanja parade Radio televizija Vojvodina 08. oktobar 2010. Dostupno na: https://rtv.rs/rsn/drustvo/spc-protiv-organizovanja-parade_215789.html

NA. 2010. Protest protiv Parade ponosa RTS 09. oktobar 2010. Dostupno na: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/777616/.html?print=true>

NA. 2010. Više hiljada građana u šetnji protiv parade ponosa. Radio televizija Vojvodina 09. oktobar 2010. Dostupno na: https://rtv.rs/rsn/drustvo/vise-hiljada-gradjana-u-setnji-protiv-parade-ponosa_215998.html

NA. 2018. Uroš Šuvaković redovni profesor Beogradskog univerziteta. Danas.rs 23.februar 2018. Dostupno na: <https://www.danas.rs/vesti/drustvo/uros-suvakovic-redovni-profesor-beogradskog-univerziteta/>

NA. 2019. Profesori protiv ukidanja jednog odeljenja društvenog smeru. RTS 13.06.2019. Dostupno na: <https://www.rts.rs/lat/vesti/drustvo/3556525/profesori-protiv-ukidanja-jednog-odeljenja-drustvenog-smera.html>

NA. 2022. Moleban' i protest desničara protiv Evroprajda u Beogradu Radio Slobodna Evropa 11. septembar 2022. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/spc-desnicari-evroprajd-litije-moleban/32028614.html>

NA. 2022. Završena šetnja učesnika Evroprajda; MUP priveo više desetina izgrednika Radio televizija Vojvodina 17. septembar 2022. Dostupno na: https://www.rtv.rs/sr_lat/drustvo/policija-potisnula-demonstrante-protiv-evroprajda_1374287.html

NA. 2023. Vučić (2023) "DOK SAM JA NA VLASTI, U SRBIJI NEĆE BITI GEJ BRAKOVA" Alo 13.08.2023. <https://www.alo.rs/vesti/politika/794650/vucic-o-istopolnim-brakovima/vest>

NA. 2023 Crna statistika bez adekvatnog sistemskog odgovora: Femicid u Srbiji 2014-2023. godine. Autonomni ženski centar Beograd 28. jun 2023. Dostupno na: <https://www.womenngo.org.rs/vesti/2056-crna-statistika-bez-adekvatnog-sistemskog-odgovora-femicid-u-srbiji-2014-2023-godine>

Nevena Bogdanović. 2022. Desnica u Srbiji pokušava da izbací LGBT iz nastave Radio Slobodna Evropa 22. septembar 2022. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-desnica-lgbt-nastava/32043089.html>

Prof. dr Miroslav Živić. Pismo Nacionalnom prosvetnom savetu. Srpsko biološko društvo 13.09.2022. Dostupno na: <https://www.serbiosoc.org.rs/wp-content/uploads/2022/10/Dopis-Srpskog-biolo%C5%A1kog-dru%C5%A1tva-Nacionalnom-prosvetnom-savetu.pdf>

Savet Evrope: Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Council of Europe Treaty Series — № 210 Istanbul 11. maj 2011. Dostupno na: <https://rm.coe.int/1680462540>

Savet za štampu - Kodeks novinara. Dostupno na: <https://savetzastampu.rs/dokumenta/kodeks-novinara-srbije/>

SAŽETAK

Publikacija *Nasilje, rod i pomoz' Bog: Analiza antirodnog diskursa u Republici Srbiji* nastala je kao odgovor na rastući uticaj antirodnih pokreta u Srbiji. Njen glavni cilj je da ukaže na načine na koje se oblikuje i koristi antirodni diskurs u okviru javnih politika, s posebnim naglaskom na promociju diskriminacije i patologizacije LGBT+ zajednice te izazivanje sumnji u ljudska prava LGBT+ osoba.

Ova analiza temelji se na proučavanju dostupne dokumentacije, istraživanja i medijskih izvora, kako domaćih tako i međunarodnih, s ciljem osvetljavanja konteksta u kojem antirodni pokreti jačaju u Srbiji. Pored kontekstualne analize, posebna pažnja posvećena je analizi četiri studije slučaja, koje ilustruju načine na koje se

homo_transfobni i antirodni narativi institucionalizuju.

Kao studije slučaja su izabrani pokušaj zabrane manifestacije EvroPrajda, ukidanje lekcija u udžbeniku biologije za osmi razred, te reakcije udruženja "Da se zna!" na objavljivanje i promociju tekstova koji sadrže netačne, naučno neutemeljene i štetne tvrdnje o istospolnim zajednicama i LGBT+ osobama, a koje su potpisali profesori dr Alek Račić i dr Uroš Šuvaković.

Na kraju analiza, nalaze se i preporuke, čijom bi se implementacijom pozitivno uticalo na smanjenje isključivanja, diskriminacije i nasilja motivisanog homofobijom i_ili transfobijom.

SUMMARY

The publication *Violence, Gender, and God's Help: Analysis of anti-gender discourse in the Republic of Serbia* was created as a response to the growing influence of anti-gender movements in Serbia. Its main goal is to point out how the anti-gender discourse is shaped and used within public policies, with a special emphasis on the promotion of discrimination and pathologization of the LGBT+ community and causing doubts about the human rights of LGBT+ people.

This analysis is based on the study of available documentation, research, and media sources, both domestic and international, to illuminate the context in which anti-gender movements are gaining strength in Serbia. In addition to the contextual analysis, special attention is

paid to the analysis of four case studies that illustrate how homo_transphobic and anti-gender narratives are being institutionalized.

The attempt to ban the EuroPride event, banning particular lessons in the eighth-grade biology textbook, and the reactions of the "Da se zna!" association to the publication and promotion of texts containing incorrect, scientifically unfounded and harmful claims about same-sex couples and LGBT+ community, which were written by professors Dr. Alek Račić and Dr. Uroš Šuvaković, were chosen as case studies.

At the end of the analysis, there are also recommendations whose implementation would positively affect the reduction of

exclusion, discrimination, and violence motivated by homophobia and/or transphobia.

